

ANADOLU'NUN İLK ESKİ ESER (ARKEOLOJİ) MÜZESİ: KONYA ÂSÂR-I ATİKA MÜZESİ'NİN KURULUŞU

Hüseyin MUŞMAL*

Özet

Konya Müzeciliği hakkında bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi ve Konya Müzeciliği hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluş tarihi 1901 veya 1902 olarak gösterilmektedir. Ancak müzenin kuruluşunu gerçekleştiren Konya Valisi Avlonyalı Ferit Paşa tarafından düzenlenen yazışmalar ve müzeye ait kitabeler incelendiğinde müzenin kuruluş tarihinin 1899 olduğu açıkça görülmektedir. Konya müzeliğinin temelini oluşturan Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluşu ile ilgili bilgiler ve Anadolu'da çeşitli vilayetlerde açılan müzeler değerlendirildiğinde, Anadolu'nun ilk Arkeoloji Müzesi'nin 1899 yılında Konya'da kurulmuş olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Anahtar Kelimeler

Konya, Âsâr-ı Atıka Müzesi, Avlonyalı Ferit Paşa, Arkeoloji Müzesi, 1899

THE FIRST ANCIENT MONUMENTS (ARCHEOLOGY) MUSEUM OF ANATOLIA: THE FOUNDATION OF KONYA ASAR-I ATİKA MUSEUM

Summary

Up to present, a lot of researches have done about Konya museums. By the courtesy of the researches, we have really important information about Konya Âsâr-ı Atıka Museum and the history of the Konya museums. Some of the researches show that, Konya Âsâr-ı atıka Museum was founded in 1901 or 1902 by Governor of Konya Avlonyalı Ferit Pasha. However, when we considered some documents which was written by Ferit Pasha and the inscription of the museum we noticed that the museum was undoubtedly founded in 1899. If you investigate other museums in another cities and compare their foundation dates with Konya Âsâr-ı Atıka Museum's you can realise that, Anatolia's first Archeology Museum was founded in Konya in 1899. Also, Konya Âsâr-ı atıka Museum paved the way for foundation of other museums in Konya.

Key Words

Konya, Âsâr-ı Atıka Museum, Avlonyalı Ferit Pasha, Archeology Museum, 1899

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. hmusmal@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Müzeler, genel bir ifadeyle, geçmiş çağların yaşam biçimini, bilim, teknik ve sanat anlayışını ortaya koyan eserleri koruma altına alarak, değerinden bir şey kaybettirmeden geleceğe aktarabilmek amacını taşımaktadır¹. Bu amaçla dünya üzerinde halka açık olarak düzenlenmiş ilk müzenin 1683 yılında İngiltere’de Oxford kentinde *Ashmolean* adıyla kurulduğu bilinmektedir. Bu müzede Yunan, Roma ve doğu medeniyetleriyle ilgili bir takım kalıntılar bulunmaktaydı². Daha sonraları Fransa’da 1750’de Luxenburg Müzesi ve 1793 yılında, Fransız İhtilali sırasında Krallık Sarayı’ndan toplanan eşyalarla oluşturulan Louvre Müzesi açılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti’nde benzer girişimlerin yapılması için XIX. yüzyılı beklemek gerekecektir³.

Osmanlı Devleti’nde modern anlamda müzeciliğin ortaya çıkışı XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş olmakla birlikte, tarihi süreçte müzelerin işlevlerine benzer bazı kuruluşların mevcut olduğu görülmektedir. Bu çerçevede erken dönemlerden itibaren bazı Osmanlı yöneticilerinin girişimleriyle eski eserlerin korunma gayesiyle depolandıkları görülmüştür. Bu tutum çağımızdaki müzecilik anlayışına uygun değilse de pek çok eserin böylece yok olmaktan kurtarıldığı bir gerçektir⁴.

Ayrıca Yenişehir, Bursa ve Edirne’de *Hazine* diye adlandırılan mekânlar, devirlerinin şartlarına uygun müzeler olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte, İstanbul’un fethinden sonra, değerli silah ve savaş malzemelerinin Sultan Ahmet’te bulunan Aya İrini Kilisesine konulması da bu anlamda müzeciliğe dair bir örnek sayılabilir. Bu mekâna sonraki dönemlerde de devrin silahlarının veya ganimet olarak elde edilen çeşitli savaş malzemelerinin konulması bir gelenek haline dönüşmüş ve burası Osmanlı müzeciliğinin temelini oluşturmuştur⁵. XIX. yüzyılın ortalarına kadar Cebehane olarak anılan bu merkezin adı, 1839 tarihinde Harbiye Anbarı olarak değiştirilmiştir⁶.

I- İSTANBUL MÜZE-İ HÜMAYÛN’UN KURULMASI

Osmanlı müzeciliğinin temeli eski eser koleksiyonlarının değerlendirilmesi ya da daha geniş bir kitleye açılması fikrinden çok, bunların korunması anlayışı doğ-

¹ Sabahattin Batur, “Dünyada Müzeciliğin Gelişmesi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 1472.

² Erdem Yücel, “Yarım Asır İçinde Müzecilik ve Arkeoloji Çalışmaları”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 11, İstanbul 1973, s. 61.

³ Halil Ethem, “Müzeler”, *I. Türk Tarih Kongresi, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara 1932, s. 530; Sümer Atasoy, “Türkiye’de Müzecilik”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 1458; Yücel, “Yarım Asır İçinde Müzecilik ve Arkeoloji Çalışmaları”, s. 61; Şefika Bayık, “Dünyada Müzecilik”, *Müze*, 18–24 Mayıs 1984, Konya 1984, s. 39.

⁴ Semavi, Eyice, “Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk İslam Eserleri Müzesi”, *Müze*, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara 1990, s. 6.

⁵ Burhan Emiroğlu vd, *Askerî Müze*, Ak Yayınları, İstanbul 1983, s. 5; Tahir Nejat Eralp, “Askerî Müze”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1985, s. 1604; Abdülhak Şinasi, “Bizde Müzeciliğin Başlangıçları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. II, Ankara 1933, s. 132–133.

⁶ Wendy M. K. Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, (Çev. Esin Soğancılar), İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 22.

rultusunda atılmıştır⁷. Bu dönemlerde Avrupa'daki müzelerin zenginliği, özellikle Osmanlı topraklarındaki eserlerin yağmalanmasıyla orantılı olarak artarken, bu çalınma ve yağmalanma olayları Osmanlı Devleti'nde modern müzeciliğin gelişmesi ve eski eserler hakkında bazı düzenlemelerin yapılması sürecini ortaya çıkarmıştır⁸. Bunun sonucu olarak, Osmanlı Devleti'nde ilk müze, Sultan Abdülmecid'in padişahlığı döneminde (1839–1861), 1846 yılında Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa'nın⁹, eski eserleri toplaması ile oluşturulmuştur¹⁰. Böylece 1846 yılından itibaren Darphane-i Amire yakınlarında olan ve Ayasofya Camii'nin arka tarafında bulunan ve o zamana kadar Harbiye Anbarı¹¹ olarak kullanılan Aya İrini Kilisesinde¹² Mecmua-i Esliha-i Atika ve Mecmâ-i Âsâr-ı Atfika adında iki bölümden oluşan ilk Osmanlı Müzesi kurulmuştur¹³.

1856 yılında Yedikule Hisarındaki eski toprakların da getirilmesiyle zenginleşmiş olan Mecmua-i Esliha-i Atika, daha sonraları açılacak olan *Askerî Müze'nin*, Mecmâ-i Âsâr-ı Atfika ise *Arkeoloji Müzesi'nin* temelini oluşturacaktır¹⁴. Ancak bu tarihlere Aya İrini, ziyarete kapalı olup, sadece özel izinle girilebilen bir depo halinde düzenlenmiş bulunuyordu¹⁵. Neticede, uzun yıllar Avrupa ülkelerinde bulunan Fethi Ahmet Paşa, bu ülkelerde gördüğü müzeler ve eski eserleri koruma çalışmalarının etkisiyle kendisinde oluşan fikirleri İstanbul'a döndükten sonra uygulama imkânına kavuşmuştur. Böylece Avrupalı ülkelere göre geç de olsa,

⁷ Hale Özkasım, Semra Ögel, "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", *İtûdergisib, Sosyal Bilimler*, II, S. 1, İstanbul 2005, s. 98; Remzi Oğuz Arık, Türk müzeciliğinin ortaya çıkış sürecini, yabancıların XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde yaptıkları arkeolojik seyahatler, araştırmalar ve kazılar sonucunda gelişen bir hadise olarak değerlendirmektedir. Remzi Oğuz Arık, *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953, s. 1.

⁸ Hüseyin Karaduman, "Eski Eser Kaçakçılığı", *1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, T. C. Kültür Bakanlığı Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara 1999, s. 7; Osman Aytekin, "Osmanlı ve Cumhuriyet'in Eski Eser Politikaları", *Tarih ve Medeniyet*, Ekim 1997, s. 53.

⁹ Rodosluzâde lakabıyla bilinen Fethi Ahmet Paşa (1801–1858) iyi bir asker, dirayetli bir devlet adamıdır. Sultan Abdülmecid'in ablası Atiye Sultan ile evlenerek Saray'a damat olmuş, birkaç defa çeşitli nezaretlerde bulunmuş, 1833'te Moskova, 1834-1836 yıllarında Viyana ve 1837-1839 yılları arasında Paris elçiliği yapmıştır. İkinci defa atandığı Tophane Müşirliğinde 1843'den 1858 kadar 14 yıl kalmış ve bu görevdeyken 56 yaşında vefat etmiştir. Semavi Eyce, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1985, s. 1596; Ayrıca bkz. Tahsin Öz, "Ahmet Paşa ve Müzeler", *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnografya Dergisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1949, s. 1–15; Aziz Ogan, "Türk Müzeciliğinin Yüzcüncü Yıl Dönümü", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 61, İstanbul 1947, s. 8.

¹⁰ Halil Edhem, *Âsâr-ı Atfika Müzesi'nde Meskûkât Koleksiyonları*, İstanbul 1339/1923, s. 5; Osmanlı Devleti'nde ilk müzenin kurulmasıyla ilgili olarak bazı kaynaklarda şu bilgi verilmektedir. "Sultan Abdülmecid 1845 yılında Yalova'ya yaptığı bir gezi esnasında yerde dağınk vaziyette mermerden üzeri yazılı taşlara rastlar. Merak ederek bunların ne olduğunu sorduğu zaman, kendisine bu taşların üzerinde Kral Konstantin'in isminin de bulunduğu bir takım ibarelerin yazılı olduğu söylenir. Bunun üzerine sultan; 'Böyle büyük bir hükümdarın namını taşıyan şeylerin yerde yatması doğru değildir' diyerek bu taşların toplatıp başkent İstanbul'a gönderir. O zaman Tophane-i Amire Müşiri olan Damat Ahmet Fethi Paşa bu taşları koruma altına alarak eskiden beri silah deposu (Harbiye Ambarı) olan Aya İrini'ne naklettirir ve böylece ilk müze oluşmaya başlar". Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1458; Mustafa Poyraz, *Müzelere Isı, Işık, Nem*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana 2008, s. 6.

¹¹ BOA, A. MKT. MHM, Nr. 471/11.

¹² Aya İrini Kilisesi hakkında geniş bilgi için bkz. Aziz Ogan, "Aya İrini Kilisesi", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 55–56, İstanbul 1946, s. 7–14.

¹³ Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1458; Ata, *Müze Eğitimi*, s. 51; Öz, "Ahmet Paşa ve Müzeler", s. 1.

¹⁴ Poyraz, *Müzelere Isı, Işık, Nem*, s. 6–7; Yaşar Erdemir, *İnce Minare Taş ve Aşşap Eserler Müzesi*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2007, s. 12.

¹⁵ Özkasım, Ögel, "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", s. 99; Süleyman Özkan, "Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Koleksiyonculuğu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX, S. 2, İzmir 2004, s. 66; Osman Ermişler, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı?", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 25.

eski eser korumacılığı ve müzecilik anlamında ilk ciddi icraat hayata geçirilmiştir¹⁶.

Tanzimat'ın ilanından sonra, Osmanlı vilayet yöneticileri ve ahali arasında da eski eser konusunda hassasiyetin oluşmaya başladığı görülmektedir. Diğer taraftan, Osmanlı taşrasında görev yapan bazı yöneticiler dahi bu konuya katkı sağlamışlar ve örnek oluşturmuşlardır. Bu konuda Sisam Beyi tarafından gönderilen bir arıza oldukça dikkat çekicidir. Sisam Beyi, Müze-i Hümayûn açılmadan 12 yıl kadar önce, 1857 yılı Mart ayında gönderdiği arıza da, *Anadolu'nun deniz sahillerindeki eski şehirlerinde ve Sisam'da eski eserlerin keşfiyle ve çıkarılmasıyla meşgul olduğunu ve bu süreçte eski eserlere büyük önem verdiğini* ifade etmiştir. Sisam Beyi ayrıca, *Osmanlı Devleti'nin tarihi yapılar ve eski eserler konusunda fevkalade zengin olduğunu ve Yunanlılar zamanında sahillerin mamur halde bulunduğu* söylemiştir. Sisam Beyi'ne göre: "Eğer 100.000 kuruş tahsis edilmek suretiyle, Anadolu'nun uygun yerlerinde kazılar yapılması ve sahillerde çıkarılan eserlerin İstanbul'a nakledilmesi sağlanırsa, İstanbul'da tayin olunacak bir alanda oluşturulacak olan müze kısa zamanda Avrupa'nın en meşhur müzesi haline gelecektir"¹⁷.

Yukarıdaki örnekte, Sisam Bey'inin İstanbul'da bir müze açılması konusunda önemli bir fikir ortaya attığı ve bir öneri sunduğu görülmektedir. Söz konusu mektup üzerine Tophane-i Amire Müşiri ile yazışma yapılmış ve bu çeşit eski eserlerin nakledilerek merkezde yapılacak müzede tezyin olunması için bulunacak eşyanın İstanbul'a sevk edilmesi hakkında gerekli emirlerin yazılması uygun görülmüş ve bu da padişah tarafından onaylanmıştır¹⁸. Gerek merkezdeki devlet adamlarının ve gerekse vilayetlerdeki yöneticilerin bu konudaki yaklaşımları Osmanlı padişahları nezdinde olumlu yankılanmıştır. Böylece henüz depo görünümünde ve modern müzecilik anlayışından uzakta bulunan Aya İrini'de kısa bir süre sonra modern anlamda müzecilik çalışmalarının hayata geçirilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu tür yaklaşımların neticesinde 1866–1867 yılında Cağaloğlu'ndaki Sultan II. Mahmut türbesi karşısında, "Müzehane" adıyla bir yer kurulmuş, ancak burası bir müzeye dönüştürülemedi¹⁹.

Yukarıda ifade edilen gelişmelerden sonra, Sadrazam Ali Paşa ve Maarif Nazırı Hilmi Paşa'nın görevde bulunduğu 1868 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda eski eserlerin keşfedilmesi, kaydedilmesi ve sergilenmesi için bir Müzehane'nin açılması kararlaştırılmıştır²⁰. Nihayet Safvet Esad Mehmed Paşa'nın Maarif Nazırı (Şubat 1868–5 Ekim 1871) görevinde bulunduğu sırada 20 Haziran 1869 tarihinde müze müdürlüğünün oluşturulması sadrazamlığa teklif edilmiş ve bu teklif uygun görülerek 10 gün sonra irade çıkarılmıştır. Neticede İngiliz Mr. Goold,

¹⁶ Karaduman, "Eski Eser Kaçakçılığı", s. 7; Öz, "Ahmet Paşa ve Müzeler", s. 6; Ogan, "Türk Müzeciliğinin Yüzcüncü Yıl Dönümü", s. 8.

¹⁷ BOA, I.DH. Nr. 372/24654, lef 1.

¹⁸ BOA, I.DH. Nr. 372/24654, lef 3; A. AMD, Nr. 73/72.

¹⁹ Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s. 1458.

²⁰ Ata, *Müze Eğitimi*, s. 51.

Mekteb-i Sultani öğretmenliği görevine ek olarak, maaşının 3.000 frank daha artırılmasıyla müdürlüğe atanmıştır²¹.

Osmanlı Devleti'nin ilk müzesine önceleri Atikhane, Müzehane-i Osmanî, Müze-i Şahane veya Müze-i Amire denilirken bu dönemden itibaren de "Müze-i Hümayûn" veya Müzehane-i Hümayûn" adı verilmiştir²². Bu isimlendirme, kurumun imparatorluğun bütününe temsil ettiğine önemli bir vurgu olmakla birlikte, aynı zamanda Osmanlı müzeciliğinin kurumsallaştırılması ve müzede sergilenecek eserler hakkında hukuki düzenlemelerin başlatılması açısından çok önemli bir adım olarak ortaya çıkmaktadır²³. Bu çerçevede öncelikle Maarif Nazırı Safvet Paşa tarafından valiliklere bir genelge gönderilmiştir. Böylece toplanan eski eserlerin İstanbul'a gönderilmesi istenerek 1869 yılına kadar bir müze deposu halinde bulunan Müze-i Hümayûn geliştirilmeye çalışılmıştır²⁴. Bu durum tarihi eserler konusunda imparatorluğunun tümünü kapsayan bir politikanın benimsendiğini göstermesi açısından da önemlidir²⁵. Gerçekten bu tarihlerde vilayetlerden bir miktar eski eser merkeze gönderilmiştir²⁶. Ayrıca müze müdürü Goold'un girişimleri ile Marmara Adası ve Tekirdağ civarından heykeller getirilerek, müzede yaklaşık 160 civarında eski eser toplanmıştır²⁷.

1869 Maarif Nizamnamesi'nde, müzelerin açılıp işletilmesi Maarif Nezareti'nin görevleri arasına dâhil etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra, 1871 yılında, Sadrazam Mahmut Nedim Paşa görünürde malî nedenlerden dolayı müze müdüriyetini kaldırmıştır. Yerine ihdas edilen muhafızlığa ise Avusturya Sefiri Freiherr von Prokesch-Osten'in tavsiyesi üzerine İstanbul'da "Lloyd Autrichien" vapur acentesi sahibinin oğlu olan Terenzio getirilmiştir²⁸. Bütün bu hadiseler, İngiliz dostu olarak bilinen Ali Paşa'nın ölümünden sonra, Tanzimat Dönemi devlet adamlarının çekişmelerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu nedenle Sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın, Ali Paşa'nın görevlendirdiği bütün idarecileri sebepsiz olarak azlettiği ifade edilmektedir²⁹. Hatta müzenin Tanzimat'ın hedeflerinin somutlaştırıldığı bir merkez olarak öne çıkması nedeniyle kapatılmış olduğu bile iddia edilmektedir³⁰. Nitekim Fransız Kültürü hayranı olarak değerlendirilen Ahmet Vefik

²¹ İsmail Günay Paksoy, "Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17-18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s.208; Ahmet Mumcu, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/3-4, Ankara 1970, s. 66; Şinasi, "Bizde Müzeciliğin Başlangıçları", s. 135.

²² Halil Edhem, *Âsâr-ı Atika Müzesi'nde Meskûkât Koleksiyonları*, İstanbul 1339/1923 s. 5.

²³ Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.102.

²⁴ Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1598; Karaduman, "Eski Eser Kaçakçılığı", s. 7; Ayrıca maliye nezareti tarafından 27 Safer 1286/8 Haziran 1869 tarihinde vilayetlere yazılan tahriratta müze için meskûkât-ı atike toplanması da tavsiye edilmiştir. Halil Edhem, *Âsâr-ı Atika Müzesi'nde Meskûkât Koleksiyonları*, İstanbul 1339/1923, s. 5.

²⁵ Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.104.

²⁶ Ethem, "Müzeler", s. 558.

²⁷ Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1458; Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1598.

²⁸ Karaduman, *Türkiye'de Tarihi Eser Kaçakçılığı*, s. 21; Semavi Eyice, "İstanbul Arkeoloji Müzelerinin İlk Müdürlerinden Dr. PH-Anton Dethier Hakkında Notlar", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yayınları, İstanbul 1960, s. 46.

²⁹ Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1598; Eyice, "Dr. PH-Anton Dethier Hakkında Notlar", s. 46.

³⁰ Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.109.

Paşa'nın 1872 yılı Mayıs ayında Maarif Nazırı olarak göreve gelmesiyle müze müdürlüğünün yeniden açılması bu açıdan oldukça anlamlıdır. Bu dönemde müdürlüğe Alman Dr. Philipp Anton Dethier getirilmiştir³¹.

Anton Dethier bizzat kendisinin girişimleriyle ülkenin çeşitli yerlerinden eski eser toplatmıştır³². Bu çerçevede 1873 yılında Kıbrıs'dan 88 sandık dolusu eski eser getirilmiştir. Bu sürede Dethier, Bandırma'da Takvor Ağa, Selanik'de Yuvanaki ve İstanbul'da Derviş Hüseyin adındaki ajanları vasıtasıyla eski eser toplatarak müzeyi zenginleştirmiştir. Böylece bu dönemde Aya İrini'deki eser sayısı 650'yi bulmuştur³³. Vilayetlerden getirilenlerle birlikte, Aya İrini'de toplanan eski eserlerin gün geçtikçe artması nedeniyle ve müzenin halka açılabilmesi amacıyla, Çemberlitaş'da geniş bir müze binası yapılmak istenmiş, ancak başarı sağlanamamıştır. Bunun üzerine müzenin Çinili Köşk'e taşınması gündeme gelmiştir³⁴.

Harbiye Anbarı'ndaki eski eserlerin Çinili Köşk'e taşınmasında özellikle seraskerliğin girişimlerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Seraskerliğin Sadarete gönderdiği 12 Aralık 1873 tarihli tezkirede, öncelikle, bir süredir Harbiye Anbarı'nın bir dairesinin müze olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu nedenle Bab-ı Âli'den verilen müsaade ile müzedeki eski eserleri görmek amacıyla pek çok yabancıdan geldiği, bu ziyaretler sırasında Harbiye Anbarı'nda bulunan silah ve mühimmatları da inceledikleri, ancak bu durumun sakıncalı olduğu belirtilmiştir. Harbiye Anbarı'nın Asker-i Şahane'nin silah ve mühimmatlarına mahsus olması nedeniyle, bu anbarın, sadece silah ve mühimmatların muhafaza edildiği bir mekâna dönüştürülmesi gerektiği ve bu nedenle eski eserlerin başka bir mekâna nakledilmesinin uygun olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, eski eserlerin nakledilmesine en uygun mekânın ise başka alternatif bulunmaması ve mevcut durumda boş olması nedeniyle Çinili Köşk olduğu belirtilmiştir. Bu konuda 16 Kasım 1873 tarihinde sadarete bir müracaatta bulunulduğu halde, henüz netice alınmadığı, ancak son zamanlarda Harbiye Anbarı'nın eski eserlere yetersiz gelmeye başladığı da vurgulanmıştır. Üstelik Orduyu Hümayûn'un silahlarının değiştirilmesi nedeniyle eski silahların veya Avrupa'dan temin edilen yeni silahların muhafaza edilmeleri gerektiği halde Harbiye Anbarı'nda bunları muhafaza edecek yer kalmadığı ve bu konuda sıkıntı yaşandığı da ifade edilmiştir. Netice olarak tezkirenin sonunda, Seraskerlik tarafından Harbiye Anbarı'ndaki eski eserlerin bir an evvel Çinili Köşk'e veya münasip bir mahalle nakledilmesi talep edilmiştir.

³¹ Ethem, "Müzeler", s. 558; Ata, *Müze Eğitimi*, s. 51.

³² Dethier'in çalışmaları hakkında bkz. Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1599-1600; Eyice, "Dr. PH-Anton Dethier Hakkında Notlar", s. 45-52.

³³ Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1602; Eyice, "Dr. PH-Anton Dethier Hakkında Notlar", s. 47; Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1458.

³⁴ Bu konuda Maarif Nezareti'nin Başbakanlığa gönderdiği söylenen bir yazıda ifade edilenler hayli ilgi çekicidir. Söz konusu yazıda, "Avrupa'da eski eserlerin müzelerde sergilendiği, Aya İrini'de bulunan eserlerin 200.000 lira değerinde olduğu, ancak burada nemden dolayı zarar gördüğü, hükümetin şanına uygun bir düzenleme yaparak, yeni bina yapılıncaya kadar mevcut binalardan birisinin düzenlenerek eserlerin oraya nakledilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca müze müdürünün ifadesiyle Çinili Köşk'ün bu iş için uygun olduğunu böylece düzgün bir müze ortaya çıkacağı ilave edilmiştir. Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1458.

Bunun üzerine Sadaret tarafından, Seraskerliğin söz konusu müracaatı uygun görülerek, zaten müstakil bir müzeye lüzum olduğuna dikkat çekilmiş ve Harbiye Anbarı'ndaki eski eserlerin Çinili Köşk'e nakledilmesi için çalışmalara başlanılması gerektiği 25 Aralık 1873 tarihinde Maarif ve Hazine-i Hassa Nezareti'ne bildirilmiştir³⁵.

Bu süreçten itibaren Çinili Köşk'ün, eski eserlerin sergilenmesi için uygun bir mekâna dönüştürülmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır. 1875 yılında dahi Çinili Köşk'ün düzenleme çalışmalarının devam ettiği anlaşılmaktadır³⁶. Hatta II. Abdulhamit'in tahta çıkışından kısa bir süre sonra, Harbiye Anbarı'nın ziyaret edeceği duyurulduğunda, buradaki eski eserlerin bir düzene konulması da talep edilmiştir³⁷. Bazı kaynaklarda Maarif Nazırı Sami Paşazade Abdüllatif Suphi Paşa'nın gayretleriyle müzedeki arkeolojik eserlerin 1876 yılında Aya İrini'den Çinili Köşk'e taşınmış olduğu bildirilmekle beraber³⁸, bu tarihlerde henüz eski eserlerin nakledilmediği görülmektedir. Zira daha Nisan 1877'de, Çinili Köşk'ün tamiri, tanzimi ve malzemelerinin tamamlanması ile buraya eski eserlerin nakli meselelerini görüşmek üzere geçici bir komisyon toplanmış ve bu komisyonda bazı kararlar alınmıştır. Söz konusu komisyonda Çinili köşk'ün tam bir müze hüviyetine kavuşması amacıyla, bütün eksikliklerinin giderilmesi, eski eserlerin uygun bir şekilde nakledilmesi ve yerli yerine konularak tanzim edilmesi, müzeye nakledilecek olan eserlerin muhafaza altına alınması kararlaştırılmıştır³⁹.

Komisyonun Çinili Köşk hakkında aldığı kararların kısa sürede hayata geçirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Maarif Nezareti'nden Şehremanetine gönderilen 27 Ocak 1878 tarihli belgede, Harbiye Anbarı'nda mevcut eski eserlerin Çinili Köşk'e nakledilmesi için hamallara ihtiyaç olduğu belirtilmekte ve kâfi miktarda hamal temin edilmesi istenmektedir⁴⁰. Ayrıca bu nakliyenin kısa sürede bitmeyeceği göz önüne alınarak, taşınma sırasında içerideki kıymetli eşyaları korumak için Harbiye Anbarı'nda nöbetçiler görevlendirilmesine karar verilmiştir⁴¹. Diğer taraftan 18 Mayıs 1878 tarihinde zabtiye nezaretine müracaat edilerek Çinili Köşk'de gündüz ve geceleri kapı önünde 2 zabtiyenin görevlendirilmesi ve çevredeki karakollarda görevli bekçilerin de sıklıkla burayı kontrol etmeleri istenmiştir⁴². Şu halde Harbiye Anbarı'ndaki eserlerin Çinili Köşk'e ancak 1878 yılı içerisinde taşınabildiği anlaşılmaktadır. Bazı kaynaklarda Çinili Köşk'e önceleri Aya İrini'deki silahlarında nakledilmesi düşünülmüş olduğu, ancak sonradan sadece arkeolojik

³⁵ BOA, A. MKT. MHM, Nr. 471/11, lef 1, 2, 3.

³⁶ BOA, MF. MKT, Nr. 30/173.

³⁷ BOA, MF. MKT, Nr. 43/148.

³⁸ Ermişler, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı?", s. 26; Ethem, "Müzeler", s. 558.

³⁹ BOA, MF. MKT, Nr. 47/126.

⁴⁰ BOA, MF. MKT, Nr. 46/9.

⁴¹ BOA, MF. MKT, Nr. 46/8.

⁴² BOA, MF. MKT, Nr. 56/75.

eserlerin götürüldüğü ifade edilmektedir⁴³. Oysa Seraskerliğin yukarıdaki tezkiresi göz önüne alındığında, bu taşınma işleminin zaten eski eserlerle silahların ayrı mekânlarda tutulması isteğiyle gerçekleştirilmiş olduğu görülecektir.

Eski eserlerin Çinili Köşk'e taşındığı ve müzenin açılışının yapıldığı dönemlerde müze müdürlüğünü yürüten Dethier, 1881 yılında vefat etmiştir. Bu nedenle maarif nezareti, Berlin Elçiliği'ne bir yazı göndererek, elçi Sadullah Paşa'dan bir müze müdürü bulunmasını istemiştir⁴⁴. Böylece ilk anda eski geleneğin bir devamı olarak Osmanlı müzesinin başına yine bir yabancıнын görevlendirilmesi düşünülmüştür⁴⁵. Hatta Berlin Elçiliği, Berlin Müzesi Başkâtibi Dr. Millhofer ile sekiz yıllık bir sözleşme yapmak üzere anlaşmıştır. Ancak bu sırada Osman Hamdi Bey, babası Sadrazam Ethem Paşa'nın ve sınıf arkadaşı Teşrifat-ı Umumiye Nazırı Münür Paşa'nın desteği ile II. Abdülhamit tarafından müze müdürlüğüne atanmıştır⁴⁶.

Şüphesiz kendi memleketinde herhangi bir yabancı uzmandan çok daha etkili olacak olan Osman Hamdi Bey'in göreve gelmesiyle Osmanlı Müzesinin kurulmasından bu tarafa süregelen yabancı müdür egemenliği de sona ermiştir. Bazı kaynaklarda eski eser konusunda bilgili olan ve Osmanlı müzeciliğine önemli hizmetleri dokunan yabancıların, İstanbul'u önemli bir müze şehri haline getirmekten daha çok, kendi ülkelerindeki müzeleri zenginleştirmek amacını taşıdıkları ifade edilmektedir⁴⁷. Yararlı hizmetleri görülmekle birlikte Dethier'in müdürlük dönemi gelişi güzel uygulamalar ve 1874 yılında çıkardığı nizamname göz önüne alınarak, tarihi eserlerin ülke dışına çıkarılmasını yasallaştırdığı nedeniyle eleştirilmektedir⁴⁸.

İlk Türk Müze müdürü olan Osman Hamdi Bey, bu göreve atandıktan sonra eski eser korumacılığı alanında çok önemli gelişmeler yaşanmış ve Türk müzeciliği yepyeni bir döneme girmiştir⁴⁹. Osman Hamdi Bey'in göreve başladığı dönemde kayıtlı eser sayısının 650 civarında olduğu ifade edilmektedir⁵⁰. Eserler önceleri

⁴³ Ethem, "Müzeler", s. 558; Karaduman, *Türkiye'de Tarihi Eser Kaçakçılığı*, s. 20; Şinasi, "Bizde Müzeciliğin Başlangıçları", s.135; Bununla birlikte, bazı kaynaklarda, eski eserlere karşı ilginin artması ve eski silahların gözden düşmesi nedeniyle Harbiye Anbarı'nın ziyarete kapatıldığı şeklinde yorumlar yapılmaktadır. Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s. 101. Ancak söz konusu kaynaktan Osmanlı Müzeciliği hakkında çok önemli ve kıymetli tespitler yapılmaktadır.

⁴⁴ Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1602; Abdülhak Şinasi, "Müzelerimiz ve Hamdi Bey", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. III, Ankara 1934, s. 112.

⁴⁵ Ogan, "Türk Müzeciliğinin Yüzcüncü Yıl Dönümü", s. 8.

⁴⁶ Osman Hamdi Bey, müdürlüğe atanmadan evvel, Paris'te on iki yıl resim öğrenimi görmüş, İstanbul'a döndükten sonra, çeşitli devlet memurluklarında bulunmuştur. Bu göreve atanmadan önce, yabancı dil bilgisi, kültürü ve yurt dışında açtığı sergilerle büyük bir şöhrete sahiptir. Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1461.

⁴⁷ Mehmet Önder, "Anadolu'da Eski Eser Kaçakçılığı ve Kültür Soygunu", *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, VI, S. 17, Ankara 1990, s. 482.

⁴⁸ Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.110.

⁴⁹ Bu konuda bkz. Mustafa Cezar, *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1995, Nur Akın, "Osman Hamdi Bey, Âsâr-ı Atfika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine" *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17-18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s.236; Ufuk Esin, "19. Yüzyıl Sonlarında Heinrich Schliemann'ın Troya Kazıları ve Osmanlılarla İlişkileri," *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17-18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s. 180; Şinasi, "Müzelerimiz ve Hamdi Bey", s. 112; Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.122-139.

⁵⁰ Osman Hamdi Bey vefat ettiğinde çoğunluğu sikke olmak üzere, müzede bulunan eski eser sayısı 109.000'dir. Öz, "Ahmet Paşa ve Müzeler", s. 12.

genellikle vilayetlerden toplamak suretiyle elde edilirken, Osman Hamdi Bey döneminde daha çok kazılar yapılmak suretiyle eser elde edilmeye başlamıştır⁵¹. Bu nedenle çeşitli bölgelerden gelen veya kazılardan çıkarılan eserler Çinili Köşk'ün ve hatta bahçesinin de dolmasına yol açmıştır. Böylece yeni bir müze binasına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Neticede, Osman Hamdi Bey'in 1887 yılında Sayda'da meydana çıkardığı kral mezarlığındaki lahitlerin İstanbul'a getirilmesinden sonra Çinili Köşk'ün hemen karşısına, 1891 yılında Yunan Mimarisi tarzında bir müze inşa edilmiş ve bu müze 1902 ve 1908 yıllarında yapılan ilavelerle üç ayrı kısımda tamamlanmıştır⁵². Yunan ve Roma dönemi eserleri ilk müze binası olan bu yapıya taşınmış, Türk, Arap ve İran medeniyetlerine ait İslamî eserler ise Çinili Köşk'te bırakılmıştır. Bu eserler daha sonra kurulacak olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin çekirdeğini oluşturacak, Aya İrini'de kalan eski silahlarla oluşturulan Askeri Müze ise 1908 yılında daha düzenli hale getirilecektir⁵³.

Osmanlı Devleti'nin ilk müzesi olan Müze-i Hümayûn, bir süre sonra Âsâr-ı Atîka Müzesi ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da İstanbul Arkeoloji Müzesi adını almıştır. Ölümüne kadar aralıksız 30 yıl müze müdürlüğünde kalan Osman Hamdi Bey'in dönemi, müzecilik açısından bir dönüm noktası olmuş ve Osmanlı Müzesi bu süreçte dünyanın sayılı müzeleri arasına girmiştir. İlk müze binasının yapılması, ilk esaslı ve ciddi bir düzenleme olan 1884 nizamnamesinin hazırlanması, Anadolu'da arkeolojik kazıların Türkler tarafından yapılması ve bu konuda bilimsel yayınların hazırlanması gibi hizmetlerin tamamı Osman Hamdi Bey'in gayretleriyle gerçekleştirilmiştir⁵⁴.

II- KONYA ÂSÂR-I ATİKA MÜZESİ'NİN KURULUŞU

Eski eserler konusunda 1869, 1874 ve 1884 tarihli hukuki düzenlemelerden sonra 13 Mayıs 1889 tarihinde *Müze-i Hümayûn Nizamnamesi* çıkarılmıştır⁵⁵. Bu nizamnamede eski eserlerin bakımı ve korunması hakkında önemli hükümler ortaya konulmuştur. Ayrıca nizamnamenin 14. maddesinde, vilâyet müzelerinin de kurulması öngörülmüştür⁵⁶. Bütün bu çalışmalar Osmanlı müzecilik girişimlerinin imparatorluk geneline yayılması yönünde en önemli başlangıçlar olarak adedilmektedir. Bu çerçevede Osmanlı yöneticileri imparatorluk genelinde eski eserler üzerindeki egemenlik mücadelesine, taşradaki temsilcileri olan valileri de ortak etmeye başlamıştır. Bu sürecin devamını, durumu devlete bağlılıklarının da

⁵¹ Poyraz, *Müzelerde Isı, Işık, Nem*, Adana 2008.

⁵² Oğan, "Türk Müzeciliğinin Yüzyüncü Yılı Dönümü", s. 17; Kazım Erargin, "Türk Müzeciliğinin Tarihçesi", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 9.

⁵³ Karaduman, "Eski Eser Kaçakçılığı", s. 7; Eyice, "Müzeciliğimizin Başlangıcı", s. 7.

⁵⁴ Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1463.

⁵⁵ Beş fasıl içinde 43 maddelik Nizamname, Müzenin nasıl yönetileceğini hükme bağlamakta, müzede çalışacak uzmanlardan hademelere kadar bütün personelin görevlerini saymaktadır. Müze-i Hümayûn, ayrıca, Maarif Nezaretine bağlı olarak Âsar-i Atika Nizâmnamesini uygulamakla (M. 8) görevlendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mumcu, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", s.74.

⁵⁶ Mumcu, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", s.74.

bir göstergesi olarak değerlendiren bazı vilayet yöneticilerin bu hususta ciddi gayretler göstermeleri izlemiştir⁵⁷.

Eski eserler konusunda merkezin gösterdiği çabalara en yakın ilgiyi gösteren vilayetlerden birisi de Konya Vilayeti yöneticileridir. Daha 1869 yılında valilere gönderilen, vilayetleri dâhilindeki eski eserleri toplattırmaları, bunları kırılmayacak şekilde iyice paketleyip sandıklayarak İstanbul'a göndermeleri yönündeki genelgeden hemen sonra, Konya Valisi Abdurrahman Paşa'nın da, vilayet dâhilindeki eserleri İstanbul'a gönderdiği ve bu konuda en gayretli idarecilerden olduğu anlaşılmaktadır⁵⁸. Bu hassasiyetlerin bir sonucu olarak, söz edilen dönemden itibaren merkeze gönderilmeye değer bulunamayan eski eserlerin Konya'da muhafaza edildiği görülmektedir. Eski eserler başlangıçta Alâeddin Tepesinde bulunan Alâeddin Camii ve Selçuklu Sultanlarının Türbesinde ve daha sonraları Kadri Efendi Bedesteni'nde depolanmıştır⁵⁹. Hatta 1891 yılında Konya'ya gelen Clement Huart, bu depoyu bir müze olarak değerlendirmiştir⁶⁰. Ancak 1897 yılında Konya'ya uğrayan Ahmed Tevhid Bedesten'in bu tarihlerde Belediye Anbarı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Söz konusu yapının bu tarihlerde bir müze olmadığı, ancak eski eser deposu olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu çalışmaların Konya'da müzeciliğin ilk adımını oluşturduğu söylenebilir⁶¹.

Yukarıdaki örnekler eski eser korumacılığına güzel bir örnek olarak gösterilebilirse de Konya Vilayeti'nde modern manada müzecilik çalışmaları ancak XIX. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Bazı kaynaklarda Kadri Efendi Bedesteni'nde eski eserlerin koruma altına alınması girişiminin Avlonyalı Ferit Paşa tarafından başlatıldığı ifade edilmektedir⁶². Ancak, Ferit Paşa bu koruma faaliyetlerinin gelişmeye başladığı 1890 yıllarında Konya Valisi değildir⁶³. Bununla birlikte eski

⁵⁷ Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s.234.

⁵⁸ Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1598; Ogan, "Türk Müzeciliğinin Yüzyüncü Yıl Dönümü", s. 9.

⁵⁹ Hüseyin Karaduman, "Belgelerle Konya Mevlânâ Müzesi'nin Kuruluşu", *Vakıflar Dergisi*, XXIX, Ankara 2005, s.136; Naci Bakırcı, "XIX. Yüzyıldan Günümüze Konya'da Müzecilik", 6. *Müzecilik Sernineri Bildirileri*, 25-27 Eylül 2002, s. 94; Bazı kaynaklarda Bedesten'in, yanan eski Karatay Lisesi'nin yerinde olduğu ifade edilmektedir. Emine Karpuz, "Konya Müzeciliğinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", *İpek Yolu*, VI, Özel Sayı, Konya 2003, s. 343; Hasan Özönder, "Konya'da Müzeciliğin Tarihçesi", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 12; Ancak Bedesten yıkıldıktan sonra yerine Konya Sanayi Mektebi yaptırılmıştır. Ali Baş, Tolga Bozkurt, "Konya Bedesteni", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Konya 2003, s. 514.

⁶⁰ 1891 yılında Konya'ya gelen Clement Huart, şehirde bir müze bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak Huart, Konya'da müze bulunmuş olmasına hayli şaşırmıştır. Nitekim bu konuda: "Pek gariptir ki şehir bir müzeye sahip bulunuyordu. Burada, surların tahribi sırasında tesadüfen kurtulmuş ve akıllı idarecilerin zoru ile bir araya getirilmiş birkaç taş yer alıyor. Müze harap ve terk edilmiş eski bir bedestendir" diyerek, müzede bulunan eserler hakkında bilgi vermeyi sürdürmektedir. Clement Huart, *Mevleviler Beldesi Konya*, (Çev: Nezih Uzel), İstanbul 1978, s. 121.

⁶¹ Baş, Bozkurt, "Konya Bedesteni", s. 513; Selçuklular döneminde gerçekleştirilen bazı faaliyetlerden hareketle Konya'daki müzecilik çalışmalarının çok daha eskiye götürüldüğü de görülmektedir. Nitekim Semavi Eyice, Konya'nın ortasında bulunan Alâeddin Tepesi'nin etrafını surlarla çevreleyen Selçukluların kendilerinden önceki dönemlere ait bazı taş eserleri sur duvarlarının dış yüzeylerine yapıştirarak sergilediklerini ifade etmektedir. Eyice, Selçukluların, bu davranışla tarihi eserlerin yok olmalarını önlediği için bir bakıma müzeci bir anlayışla hareket ettiklerini ve böylece Türk Tarihindeki ilk müze denemesinin Konya'da yapıldığını söylemektedir. Ayrıca Konya ile Ilgın arasında bulunan Kadınhanı'nı da bu hususta güzel bir örnek olarak göstermektedir. Bkz. Eyice, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", s. 1596; Eyice, "Müzeciliğimizin Başlangıçları", s. 5.

⁶² Özönder, "Konya'da Müzeciliğin Tarihçesi", s. 11; Erdemir, *İnce Minare*, s. 12.

⁶³ "Ferit Paşa, 1851 yılında Yanya'da doğmuştur. Babası Avlonya mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa'dır. Sibyan mektebi, rüştiye ve Rum lisesini Yanya'da okumuş, özel hocalardan Arapça, Fransızca, İtalyanca ve Rumca eğitimi almıştır. Babasının Resmo mutasarrıfı sırasında 1867 yılında memuriyete başlamıştır. Bu görevinden sonra sırasıyla Kandıye,

eserlerin depolandığı Kadri Efendi Bedesteni, Avlonyalı Ferit Paşa'nın Konya Valisi olduğu dönemde gerçekleştirdiği imar faaliyetleri kapsamında, harap halde bulunduğu 1898 yılında yıktırılmış ve yerine Konya Sanayi Mektebi inşa edilmiştir⁶⁴. Böylece 1899 yılında Avlonyalı Ferit Paşa tarafından "Konya İdadisi" avlusu içinde bir müze binası yaptırılarak, Bedestenin içinde muhafaza edilen eski eserler, müze binasına nakledilmiştir⁶⁵.

1899 yılında Avlonyalı Ferit Paşa tarafından yaptırılan müze⁶⁶, Konya Mektebi İdadisi'nin bahçesinde Müze-i Hümayûn'un Konya Şubesi olarak aynı yıl hizmete açılmıştır⁶⁷. Müzenin kuruluşu tamamlandıktan sonra Vali Ferit Paşa tarafından vilayet dâhilindeki kazalara bir genelge gönderilmiştir. 7 Ağustos 1899 tarihli genelgede, "Konya'da, Müze-i Hümayûn'un bir şubesi olmak üzere büyük bir masrafla mükemmel bir müze" inşa edildiği bildirilmektedir⁶⁸.

Ferit Paşa, müzenin inşa edilmesini eski eserlerin korunması için önemli bir merhale olarak görmektedir. Paşa, vilayet dâhilindeki bütün kazalara gönderdiği genelge ile vilayet dâhilindeki yöneticilere bu konuda önemli uyarılarda bulunmuştur. Ferit Paşa, bu genelgede: Her ne kadar vilayet dâhilinde birçok eski eser elde edilerek müzede teşhiri kararlaştırılmış ise de, müzenin sadece merkez vilayete mahsus olmayıp, vilayetin her tarafında bulunan eski eserlerin bir mahalde bulundurulması açısından birçok fayda sağlayacağını ifade etmiştir. Bu nedenle "Mahalli hükümetlerce bulunan eserlerden nakledilebilecek olanların hemen Konya'ya gönderilmesi ve nakledilemeyecek olanların ise yerinde muhafaza edilmesine dikkat ve itina gösterilmesini" istemiştir. Ferit Paşa, ayrıca, "Nakledilemeyecek olan eserler hakkında derhal malumat ve izahat yapılması ve bundan başka ellerinde eski eser bulunanların teşvik edilerek ve kendi rızalarıyla müzeye hediye etmeleri halinde memnun olunacağını ve isimlerinin dahi gerek gazetelerde ve gerekse müzede sergilenen eser üzerinde ilan edileceğinin kendilerine tebliğ edilmesi" gerektiğini de belirtmiştir. Son olarak Ferit Paşa, "Âsâr-ı atika nizamnamelerinin hakkıyla mütalaa edilerek hükümlerinin icra edilmesine ve yurtdışına çıkarılması veya tahrir edilmesinin önüne geçilmesine son derece itina gösterilmesi gerektiğini,

Girit, Mostar, İzornik, Gaçka, Tirebin, Bosna, Hersek, Bulgaristan, Diyarbakır adliye müfettişliği, Adliye Komisyon üyeliği, Halep ve Bursa'da adli ve mülki memurluklarda bulunmuştur. Kısa bir süre Şurayı devlet azalığı yapan Ferit Paşa, 17 Şubat 1898 tarihi ile 6 Kasım 1902 yılında Konya Valiliği görevinde bulunmuştur" Bkz. Saim Cirtil, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Konya'daki İmar Faaliyetleri", *Fen Edebiyat Dergisi*, VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, (26-28 Nisan 2004), C. 7, S. 1, Sakarya 2005, s. 121

⁶⁴ Baş, Bozkurt, "Konya Bedesteni", s. 514.

⁶⁵ Mehmet Önder, *Mevlana Şehri Konya*, Konya 1971, s. 387; Arık, *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*, s. 25; N.F. Baştaç, "Muhtelif Garb Eserlerine Nazaran Konya", *Konya*, 30, Konya 1939, s. 1570-1571.

⁶⁶ Bazı kaynaklarda söz konusu yapının Konya İdadisi'nin müdür lojmanı olduğu ifade edilmektedir. Ancak Ferit Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği yazılardan ve 1317 Konya Vilayeti Salnamesinden anlaşıldığı kadarıyla, bu yapı 1898 yılında müze binası olarak inşa edilmiştir. Muhtemeldir ki, Mevlana Müzesi'nin açılması ile birlikte boşaltılan bu yapı bu tarihten itibaren lojman olarak kullanılmıştır.

⁶⁷ H. 1317/M. 1899 Konya Vilayeti Salnamesinde "Konya Mektebi İdadisi başlığı altında 'Mektebin Bahçesinde bir de muntazam bir Müze-i Hümayûn şube binası yaptırılmıştır". Denilmektedir. H.1317 (1899) Konya Vilayeti Sâlnâmesi, Defa 28, Konya Vilâyet Matbaası, 1317/1899, s. 64.

⁶⁸ BOA, Y.PRK.UM, Nr. 47/75; DH. TMIK. S, 26/51

böylece eski eserlerin mükemmel bir şekilde muhafaza edilmelerinin mümkün olacağını” da ifade etmiştir⁶⁹.

1899 yılı Ağustos ayı içerisinde tamamlandığı anlaşılan müze binasında bu tarihten itibaren eski eserlerin nakledilmeye ve yerleştirilmeye başlandığı anlaşılmaktadır⁷⁰. Müzeye nakledilen eserlerin bir kısmı, bu tarihe kadar Konya Vilayeti dâhilinde Bedesten’de depolanmakta olan eserlerden, bir kısmı da bu süreçte vilayetlerden toplanmış olan eserlerden oluşmaktadır. Nitekim müze binasının tamamlanmasından sonra, vilayet dâhilindeki kazalara müzenin kurulduğunu ilan ve eski eserlerin merkeze gönderilmesi gerektiğini ifade eden genelgeden sonra, vilayet dâhilindeki kazalardan vilayet merkezindeki müzeye eski eserler gönderilmeye başlanmıştır. Hatta bu tür girişimlerde bulunan kişilerin de, topluma örnek olmaları açısından taltif edildikleri anlaşılmaktadır⁷¹.

Gerek Bedesten’de depolanan ve gerekse müzenin inşa edilme aşamasında vilayet dâhilindeki kazalardan gönderilen eski eserlerin bir araya getirilmesi neticesinde, 1899 yılı Aralık ayı başlarına kadar, Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi’ndeki eser sayısı 60–70 kadar parçaya ulaşmıştır. Nihayet müzede yapılan tefrişat sonucunda, Konya İdadî’si inşaatının da tamamlanması vesilesiyle, Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi’nin açılışı 10 Aralık 1899 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Konya İdadî’sinin de açılışının gerçekleştirildiği bu törene Konya Valisi Ferit Paşa, Hükmüt memurları, ilmiye mensupları, askerî ve mülkî erkân, Konya eşraf ve ileri gelenleri ile pek çok ahali iştirak etmiştir. Müze-i Hümayûn Konya Şubesi’nin açılışı vesilesiyle, bu konuda büyük gayreti bulunan Konya Maarif Müdürü Azmi Bey tarafından Maarif Nezareti’ne bir telgraf gönderilmek suretiyle açılış töreni hakkında bilgi verilmiştir⁷².

Bazı kaynaklarda, Mehmed Muhlis’in Konya Rehberi’nde yer alan ve içerden ve dışarıdan iki fotoğrafından hareketle müzenin daha çok bir depo olabileceği ihtimaline vurgu yapılmaktadır⁷³. Ancak Ferit Paşa’nın genelgesinde yer verdiği ifadelerden ve sair belgelerden burasının bir müze olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bununla birlikte zamanla eserlerin artışı nedeniyle müze binası yetersiz gelmiş ve teşhir şartları kötüleştiğinden bir depo görünümüne bürünmüş olabilir. Neticede yukarıdaki bilgiler ışığında, 1898 yılında kadar bir eski eser deposu olarak kullanılan Bedesten’in yıkılmasıyla birlikte, 1899 yılında Konya İdadî’sinin bahçesinde, özellikle teşhir ve koruma amacı taşıyan müstakil bir müze binası

⁶⁹ BOA, Nr. Y.PRK.UM, Nr. 47/75.

⁷⁰ R. 1332 tarihli Konya Vilayeti Salnamesinde müzenin eser listesine yer verilmektedir. Bu cetvelde ilk kayıdn 20 Mayıs 1899 tarihli olduğu anlaşılmaktadır.

⁷¹ Konya Âsâr-ı atıka Müzesi inşa edildikten sonra Ferid Paşa’nın vilayet dâhilindeki kazalarla gönderdiği genelge doğrultusunda müzeye mermerden müteşekkil beş-altı parça eser bağışlayan Isparta ileri gelenlerinden olan Yanko ve Panayot isimli kişiler, bu hareketlerinden dolayı, Ferid Paşa’nın 23 Eylül 1899 tarihinde yaptığı teklif neticesinde dördüncü rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edilmişlerdir. BOA, MF. MKT. Nr. 471/55.

⁷² BOA, MF. MKT, Nr. 482/8.

⁷³ Karaduman, “Mevlânâ Müzesi”, s. 137.

yapılarak Konya'nın ilk ve müstakil eski eser (Arkeoloji) müzesi kurulmuş olduğunda herhangi bir tereddüt kalmamıştır.

Mehmed Muhlis'in tasviriyle "Müze binasına, Konya İdadisi'nin bahçe kapısından içeri girildikten sonra kapının sol tarafında yer alan bir yol vasıtasıyla ulaşılmaktadır. Bu yolun kenarlarında sağlı sollu sıralanmış, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait yazılı veya resimli eski taşlar ve heykel parçaları yer almaktadır. Müze binası İdadî'den bağımsız ve müstakil bir yapı olup, tek odası bulunmasına rağmen devrine göre oldukça geniş ama yetersiz gelmektedir". Binanın içerisinde vilayetin muhtelif yerlerinde bulunmuş olan eserlerin sergilendiği anlaşılmaktadır⁷⁴. Zamanla müzeye Konya ve çevresinden derlenen İslam öncesi devirlere ait sunaklar, kap-kacaklar, taş eserler Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait kitabeler, Konya Kalesi'nden intikal eden resimli taş kabartmaları ve işlemeli mezar taşları da getirilmiştir⁷⁵. Bu küçük müze binası eserlerin teşhiri için yeterli gelmediğinden, eski binanın kuzeyine 1924 yılında bir oda daha ilave edilmiştir. Ancak, bu haliyle dahi Konya Müzesi, ihtiyacı karşılayamaz durumdadır⁷⁶.

Günümüzde müze işlevi bulunmayan yapı, Beşyol Kavşağı'nda Karma İlköğretim Okulu bahçesinin güneybatı köşesinde yer almaktadır. Yüksek bir su basmanı üzerinde tek katlı olarak inşa edilen yapının güney bölümü, yaklaşık 5.80x9.25 m ölçütlerinde yamuk dikdörtgen planlıdır⁷⁷. Kuzeydeki ek bölüm ise 5.80x8.65 m ölçülerinde düzgün dikdörtgen plana sahiptir⁷⁸. Müze binasının cephesinin ortasında yuvarlak kemerli bir kapı ve dokuz pencere yer almaktadır. Kapı üzerindeki inşa kitabesi bugün Konya Müzesi'nde sergilenmektedir⁷⁹. 1.00x0.57 cm ölçülerindeki taş üzerine kûfi hatlı kitabe aşağıdaki gibidir⁸⁰.

Müze-i Hümayun Şubesi. Saferü'l-hayr 1317

Yukarıda da ifade edildiği gibi 1924 yılında binanın kuzeyine eklenmiş olan ikinci odanın üzerinde yer alan ve kûfi hatla yazılmış olan ikinci kitabe ise şöyledir⁸¹.

Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi, 1340–1317.

Anlaşılan ikinci kitabede, müzenin hem ilk yapılış tarihi olan 1899 yılı hem de ek binanın yapıldığı 1924 yılı belirtilmiştir⁸².

⁷⁴ Mehmet Muhlis, Mümtaz Bahri, Ferid, *Konya ve Rehberi*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1339, s. 79–80.

⁷⁵ Mehmet Önder, "Konya Müzeleri", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 1.

⁷⁶ Erdemir, *İnce Minare*, s. 13; Karaduman, "Mevlana Müzesi", s. 138.

⁷⁷ Bkz Fotoğraf 3 ve 4.

⁷⁸ Remzi Duran vd, "Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Yapıları", *İpek Yolu, Konya Kitabı IX*, Özel Sayı, Konya 2006, s. 245.

⁷⁹ Kitabe Konya Mevlana Müzesi Envanter No: 984'de kayıtlıdır. Kitabe için bkz. Cirtil, "Mehmet Ferit Paşa", s. 127; Erdemir, *İnce Minare*, s. 17.

⁸⁰ Kitabe için ekler bölümünde bkz. Fotoğraf 1. Fotoğrafların çekilmesindeki yardımlarından dolayı, değerli meslektaşım Ar. Gör. Mustafa Çetinaslan'a çok teşekkür ederim.

⁸¹ Kitabe için ekler bölümünde bkz. Fotoğraf 2.

⁸² Cirtil, "Vali Mehmet Ferit Paşa", s. 127.

Konya İdadisi'nin bahçesinde⁸³ inşa edilen Konya'nın ilk resmi müzesinin müdürlüğüne tarih öğretmeni Mustafa Halid Bey getirilmiştir. Uzun bir süre görev yapan Halid Bey'den sonra yerine 1925 yılında Naci Fikret (Baştak) atanmıştır. Ancak 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte, Konya Mevlana Dergâhı 6 Nisan 1926 tarih ve 3426 sayılı bakanlar kurulu kararıyla müzeye çevrilmiştir⁸⁴. Nihayet 2 Mart 1927 yılında "Âsâr-ı Atfika Müzesi" olarak açılışı yapılan müzenin adı, 1953 yılında eski eserlerin İplikçi Cami'ne nakledilmesi ile "Mevlana Müzesi" olarak değiştirilmiştir⁸⁵. İplikçi Cami'nin 1960 yılında ibadete açılmasıyla, Alaaddin Cami'nin avlusuna taşınan eski eserler, daha sonra 1962 yılında tamamlanan "Arkeoloji Müzesi'ne" nakledilmiştir⁸⁶.

Ferit Paşa'nın Konya valiliği (1898–1902) Anadolu'nun ilk Âsâr-ı Atfika Müzesi'nin kurulmasının yanı sıra, Konya'daki eski eserlerin korunması ve imar edilmesi açısından da çok önemli bir süreci oluşturmaktadır. Bu süreçte, 5 Temmuz 1900 tarihinde Konya Valisi Ferit Paşa tarafından merkeze bir müracaat yapılmıştır. Söz konusu müracaatında Ferid Paşa, Âsar-ı Kadime-i İslamiye'den sayılmak üzere vilayetin merkez ve dâhilinde mevcut olan ve zamanla harap olmaya yüz tutmuş olan cami, medrese, darü'l-hadis gibi bazı nefis yapıların harap bir şekilde bırakılmasının, bu yapıların zamanla tamamen yıkılmasına neden olacağını ifade etmiştir. Ayrıca harap halde bulunan bu yapıların zaten mevcudiyetlerini devam ettirecek vakıf gelirleri olmadığı, tamirine izin verilmesi için Evkaf-ı Hümayûn Nezaretine yazıldığı halde, hayli zaman geçmesine rağmen henüz bir cevap dahi alınamamış olduğunu belirtmiştir. Ferit Paşa, "Birer yadigar-ı kıymettar olmak üzere yapılmış bu yapıların muhafazasının çok önemli olmasına karşın, bunun geciktirilmesinin devlet-i ebed müddet anlayışına uygun olmadığını" söylemiştir. Ayrıca harap halde bulunan bu tarihi yapıların şehirde en dikkat çeken manzaraları oluşturduğu, ancak Konya ve Karaman'ın demiryolu hattında yer alması nedeniyle eski yapıları görmek amacıyla İstanbul'dan gelen yabancılara karşı mahcup olunduğu vurgulanmıştır. Ferit Paşa, bütün bu nedenlerle tarihi yapıların bir an evvel aslına uygun olarak tamir ettirebilmek için Almanya'da fenn-i mimar-i kadimî alanında tahsilini tamamlamış olan ve ayrıca İstanbul'da Mühendishane-i Berri Hümayûn muallimliğinde bulunan Kemal Bey'in memur olarak tayin edilmesinin evkaf nezaretine yazılmış olduğunu belirterek bu konuda padişahın yardımını talep etmiştir⁸⁷.

⁸³ Daha önceki dönemlerde eski eser müzelerinin okulların yakınında kurulmuş olmasının nedeni, müzeler teşkilatının bu dönemde maarif nezaretine bağlı bulunması olmalıdır. Okullardaki eserler daha sonra şehirlerde kurulan müzelere aktarılmıştır. Özkan, "Eski Eser Koleksiyonculuğu", s. 68.

⁸⁴ Karaman, "Mevlana Müzesi", s. 40; Karpuz, "Konya Müzeciliğinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", s. 343; Önder, "Konya Müzeleri", s. 1.

⁸⁵ Bazı kaynaklarda İplikçi Cami'ne eski eserlerin 1951, bazılarındaki 1953 yılında aktarıldığı ifade edilmektedir. Önder, *Mevlana Şehri Konya*, s. 107; Ermişler, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı", s. 26; Naci Bakırcı, "XIX. Yüzyıldan Günümüze Konya'da Müzecilik", 6. *Müzecilik Semineri Bildirileri*, 25-27 Eylül 2002, s. 94-96; Konya İl Yıllığı, 1967, s. 167.

⁸⁶ Erdemir, *İnce Minare*, s. 14–15; Konya İl Yıllığı, 1967, s. 167.

⁸⁷ BOA, Y.MTV, Nr. 204/41.

Ferit Paşa'nın yaptığı çalışmaları neticesinde bu kısacık dönemde, (1898-1902) eski eserlere gereken önemin gösterilmesi yanında Türk-İslam Dönemine ait pek çok eserin de tamir edildiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte, Vali Ferit Paşa, Sadreddin Konevi Camii ve Türbesi, Ali Gav Zaviyesi, İnce Minareli Medresesi gibi eserleri tamir ettirmiştir. Ayrıca Buğday Pazarı, Alaaddin Su Deposu, Âsâr-ı Atıka Müze Binası ve Sanayi Nefise Mektebi gibi pek çok binayı inşa ettirmiştir⁸⁸. Bununla birlikte Ferit Paşa'nın gayretleriyle Anadolu'nun İlk halı ve kilim sergisi Konya'da açılmış, halıcılık sanatının muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi için teşvikler yapılmıştır⁸⁹. Bu yönleriyle Vali Ferit Paşa'nın Türk-İslam dönemine ait eserler üzerindeki koruma faaliyetleri de, Konya'daki tarihi eser korumacılığı açısından çok önemli bir başlangıç olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan bu kısa sürede çok önemli mesafeler alındığı, Konya ve Karamandaki Türk-İslam dönemine ait bazı eser parçalarının, koruma amacıyla İstanbul'a gönderildiği ve sonraları Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde sergilendiği anlaşılmaktadır⁹⁰.

1899 yılında açılan Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nden sonra Bursa'da da bir müze açılmıştır. Ayrıca 1908'den itibaren Selanik, Sivas ve İzmir'de de müze kurulma çalışmalarına başlanmışsa da bu son girişimlerin hiç birisi Osmanlı döneminde hayata geçirilememiştir⁹¹. Bazı kaynaklarda Bursa Müzesi'nin 1902 veya 1904 yılında açıldığı, hatta ilk bölge müzesinin Bursa'da kurulduğu bildirilmektedir⁹². Ancak en kuvvetli ihtimal dahi müzenin 1901 yılında açılmış olduğu yönündedir⁹³. Diğer taraftan bazı kaynaklarda Konya Eski Eserler Müzesi'nin açılış tarihi 1901 veya 1902 olarak verilmektedir⁹⁴. Ancak, gerek arşiv belgeleri ve gerekse müzeye ait olan kitabenin tarihinden Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin 1899 yılında yapılmış olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Hatta müzenin resmi açılışının da

⁸⁸ Cirtil, "Mehmet Ferit Paşa", s. 127

⁸⁹ Bu konuda bkz. Hüseyin Muşmal, "1901 Yılında Konya'da Açılan Halı-Kilim Sergisi ve 1899 Tarihli Sergi Talimatnamesi", *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi, 1-2 Kasım 2007, Bildiriler Kitabı* (Edt. Ahmet Aytaç), Konya 2007, s. 241-250.

⁹⁰ Kenan Bilici, "Osman Hamdi Bey'in Tablolarında Karamanoğlu Anıtlarına Ait Tarihi Malzeme", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara 1985, s. 121

⁹¹ Bu vilayetlerde müze açma girişimlerinin I. Dünya Savaşı nedeniyle hayata geçirilemediği tespit edilmiştir. Shaw, *Osmanlı Müzeciliği*, s. 235.

⁹² 1973 yılında yayımlanan Bursa İl Yıllığı'nda Bursa Müzeleri başlığı altında verilen bilgilerde Bursa Müzesi'nin 1 Eylül 1904 tarihinde Bursa Erkek Lisesi'nin kimyahanesinde Milli Eğitim Müdürü Avni Bey'in teşvikiyle, Hüdevandigar Vilayeti sınırları dahilinde Yunan, Roma, Bizans dönemine ait eski eser örneklerinin toplatılması sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Böylece toplanan eserlerin bir araya getirildiği bina, Müze-i Hümayûn Bursa Şubesi adını alarak açılmıştır. Denilmektedir. *Bursa 1973 İl Yıllığı*, Ankara 1973, s. 159.

⁹³ Bazı kaynaklarda kuruluş tarihi 1901 olarak verilmektedir. Bedri Yalman, *Bursa*, İstanbul 1977, s. 90. Bursa Müzesi'nin açılışını gösteren 1901 tarihli bir fotoğraf müzenin 1901 yılında açıldığı kanaatini tümüyle kuvvetlendirmektedir. Fotoğraf için bkz. Engin Özendes, *Osmanlı'nın İlk Başkenti Bursa*, Yem Yayın, İstanbul 2000, s. 176; Hasan Uçankuş, "Türkiye'de Bölge Müzeleri'nin Kuruluş Üstüne Bir Deneme", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, TTK Basımevi Ankara 1973.

⁹⁴ Önder, *Mevlana Şehri Konya*, s. 386; Mehmet Önder, "Konya Müzeleri", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 1; Bakırcı, Naci, "XIX. Yüzyıldan Günümüze Konya'da Müzecilik", *6. Müzecilik Semineri Bildirileri*, 25-27 Eylül 2002, s. 94-96. Ümit Yaşar Gözüm, *Türkiye'de Müzecilik*, Ankara 2002, s. 130; Ermişler, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı", s. 26.; Karpuz, "Konya Müzeciliğinin Tarihçesi", s. 343. Karpuz, *Müzecilik*, s. 16; Hasan Uçankuş, "Türkiye'de Bölge Müzeleri'nin Kuruluş Üstüne Bir Deneme", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, TTK Basımevi Ankara 1973, s. 999; Konya İl Yıllığı, 1967, s. 167. Söz konusu kaynaklardan bazıları müzenin açılış tarihini tespititte kitabeyle müracaat etmekle beraber, müzenin açılış tarihi hatalı olarak tespit edilmiş ve bu hata sonraki yayınlarda da tekrarlanmıştır.

1899 yılı sonunda yapıldığı görülmektedir⁹⁵. Bu durumda, diğer müzelerin bilinen kuruluş tarihleri de dikkate alındığında İstanbul'daki Müze-i Hümayûn'dan sonra Anadolu'da açılan ilk eski eser müzesinin Konya Müzesi olduğu anlaşılmaktadır⁹⁶.

Anadolu'nun İlk Arkeoloji Müzesi olan Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin binası bugün büyük ölçüde harap haldedir⁹⁷. Yapının genel görünümünü incelendiğinde duvarlarının çatlamış, sıvalarının dökülmüş, kapı ve pencere korkulukları ile demirlerinin ise paslanmış durumda olduğu görülmektedir⁹⁸. Söz konusu yapı bir süre daha bu şekilde bırakılırsa, Anadolu'nun İlk Arkeoloji Müze Binası'nın tarihin tozlu sayfalarında yerini alacağına şüphe yoktur.

DEĞERLENDİRME

Konya Müzeciliği hakkında bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmış bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi ve Konya Müzeciliği hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bu konudaki bazı çalışmalarda Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluş tarihi 1901 veya 1902 olarak gösterilmektedir. Ancak Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluşunu gerçekleştiren ve Konya'da eski eserler hakkında çok önemli düzenlemelere imza atan Konya Valisi Avlonyalı Ferit Paşa tarafından tertip edilen yazışmalar ve müzeye ait kitabe incelendiğinde Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluş tarihinin 1899 olduğu açık olarak anlaşılmaktadır.

1899 yılında Konya'da İstanbul Müze-i Hümayûn'un bir şubesi olarak açılan Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi, Konya'da modern müzeciliğinin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu müzede, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan korumacılık anlayışının bir sonucu olarak çeşitli depolarda muhafaza edilen eski eserlerin kayıtları tutularak sergilenmesi sağlanmıştır. Ayrıca müzenin açılışı ile birlikte Konya ve çevresinde tespit edilen eski eserlerin müzeye nakledilmesi sağlanarak, vilayet dâhilinde eski eserlerin korunması ve muhafaza edilmesi açısından çok önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Daha Selçuklular döneminden itibaren bu konuda önemli hassasiyetlerin olduğu Konya Şehri'nde Avlonyalı Ferit Paşa'nın valiliği döneminde gerçekleştirilen söz konusu çalışmalar, Anadolu'daki pek çok vilayete örnek oluşturacak nitelikte olmuştur. Bugün Konya müzeciliğinin temelini oluşturan Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi'nin kuruluşu ile ilgili bilgiler değerlendirildiğinde, Anadolu'nun ilk Arkeoloji Müzesi'nin Konya'da kurulmuş olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

⁹⁵ BOA, MF. MKT, Nr. 482/8; DH. TMIK. S, 26/51.

⁹⁶ Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik", s.1463; Ermişler, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı", s. 26.

⁹⁷ Müze binasının dış cephesinin genel görünümü için bkz. Fotoğraf 3.

⁹⁸ Müze binasının giriş cephesinin genel görünümü için bkz. Fotoğraf 4.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV KAYNAKLARI VE SÜRELİ YAYINLAR

BOA, A. AMD, Nr. 73/72.

BOA, A. MKT. MHM, Nr. 471/11, lef 1, lef 2, lef 3.

BOA, DH. TMİK. S, Nr. 26/51

BOA, İ.DH. Nr. 372/24654, lef 1, lef 2, lef 3.

BOA, MF. MKT, Nr. 30/173; MF. MKT, Nr. 43/148; MF. MKT, Nr. 46/8; MF. MKT, Nr. 46/9; MF. MKT, Nr. 56/75; MF. MKT, Nr. 47/126. MF. MKT, Nr. 482/8; MF. MKT, Nr. 471/55; MF. MKT, Nr. 482/8.

BOA, Y.MTV, Nr. 204/41.

BOA, Y.PRK. UM, Nr. 47/75.

H.1317 (1899) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, Defa 28, Konya Vilâyet Matbaası, 1317/1899.

DiĞER KAYNAKLAR

-Akin, Nur, "Osman Hamdi Bey, Âsâr-ı Atfka Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine" *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17–18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s.233–239.

-Anık, Remzi Oğuz, *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953.

-Atasoy, Sümer, "Türkiye'de Müzecilik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s.1459–1465.

-Aytekin, Osman, "Osmanlı ve Cumhuriyet'in Eski Eser Politikaları", *Tarih ve Medeniyet*, Ekim 1997, s. 53–55.

-Bakırcı, Naci, "XIX. Yüzyıldan Günümüze Konya'da Müzecilik", *6. Müzecilik Semineri Bildirileri*, 25–27 Eylül 2002, s. 94–96.

-Baş, Ali, Tolga Bozkurt, "Konya Bedesteni", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Konya 2003, s. 529–542.

-Baştak, Naci Fikret, "Muhtelif Garb Eserlerine Nazaran Konya", *Konya*, 30, Konya 1939, s. 1570–1571.

-Batur, Sabahattin, "Dünyada Müzeciliğin Gelişmesi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 1472–1474.

-Bayık, Şefika, "Dünyada Müzecilik", *Müze*, 18–24 Mayıs 1984, Konya 1984, s. 39–41.

-Bilici, Kenan, "Osman Hamdi Bey'in Tablolarında Karamanoğlu Anıtlarına Ait Tarihi Malzeme", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, Ankara 1985, s. 121–140.

-Bursa 1973 İl Yılığ, Ankara 1973.

-Cirtil, Saim, "Vali Mehmet Ferit Paşa'nın Konya'daki İmar Faaliyetleri", *Fen Edebiyat Dergisi*, VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, (26–28 Nisan 2004/ Sakarya), C. 7, S. 1, Sakarya 2005, s. 121–137.

-Duran, Remzi, vd, "Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Yapıları", *İpek Yolu, Konya Kitabı*, IX, Özel Sayı, Konya 2006, s. 235–263.

-Edhem, Halil, *Âsâr-ı Atfka Müzesi'nde Meskûkât Koleksiyonları*, İstanbul 1339/1923.

-Emiroğlu, Burhan, vd, *Askerî Müze*, Ak Yayınları, İstanbul 1983.

-Eralp, Nejat, "Askerî Müze", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1985, s.1604–1605.

-Erdemir, Yaşar, *İnce Minare Taş ve Ahşap Eserler Müzesi*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2007.

-Ermişler, Osman, "Günümüz Müzesi Nasıl Olmalı?", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 25–30.

-Esin, Ufuk, "19. Yüzyıl Sonlarında Heinrich Schliemann'ın Troya Kazıları ve Osmanlılarla İlişkileri", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17–18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s. 179–191.

- Ethem, Halil, "Müzeler", *I. Türk Tarih Kongresi, Müzakere Zabıtları*, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara 1932, s. 530-566.
- Eyice, Semavi, "Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul 1985, s. 1596-1603.
- Eyice, Semavi, "İstanbul Arkeoloji Müzelerinin İlk Müdürlerinden Dr. PH-Anton Dethier Hakkında Notlar", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yayınları, İstanbul 1960, s.45-52.
- Eyice, Semavi, "Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk İslam Eserleri Müzesi", *Müze*, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara 1990, s. 5-10.
- Gözüm, Ümit Yaşar, *Türkiye'de Müzecilik*, Ankara 2002.
- Huart, Clement, *Mevleviler Beldesi Konya*, (Çev: Nezh Uzel), İstanbul 1978.
- Karaduman, Hüseyin, "Belgelerle Konya Mevlânâ Müzesi'nin Kuruluşu", *Vakıflar Dergisi*, XXIX, Ankara 2005, s.135-161.
- Karaduman, Hüseyin, "Eski Eser Kaçakçılığı", *1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, T. C. Kültür Bakanlığı Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara 1999, s. 5-58.
- Karpuz, Emine, "Konya Müzeciliğinin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu", *İpek Yolu*, VI, Özel Sayı, Konya 2003, s. 341-360.
- Karpuz, Haşim, *Müzecilik Yardımcı Ders Kitabı*, Konya 2004.
- Kazım Erargın, "Türk Müzeciliğinin Tarihçesi", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 9-10.
- Konya İl Yıllığı*, 1967.
- Muhlis, Mehmet, Mümtaz Bahri, Ferit, *Konya ve Rehberi*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1339.
- Mumcu, Ahmet, "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/3-4, Ankara 1970, s. 45-78.
- Muşmal, Hüseyin, "1901 Yılında Konya'da Açılan Halı-Kilim Sergisi ve 1899 Tarihli Sergi Talimatnamesi", *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi, 1-2 Kasım 2007, Bildiriler Kitabı* (Edt. Ahmet Aytaç), Konya 2007, s. 241-250.
- Ogan, Aziz, "Aya İrini Kilisesi", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, S. 55-56, İstanbul 1946, s. 7-14.
- Ogan, Aziz, "Türk Müzeciliğinin Yüzüncü Yıl Dönümü", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, 61, İstanbul 1947, s. 8-19.
- Önder, Mehmet, "Anadolu'da Eski Eser Kaçakçılığı ve Kültür Soygunu", *Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, VI, S. 17, Ankara 1990, s.481-493.
- Önder, Mehmet, "Konya Müzeleri", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 1-2.
- Öz, Tahsin, "Ahmet Paşa ve Müzeler", *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnografya Dergisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1949, s. 1-15.
- Özendes, Engin, *Osmanlı'nın İlk Başkenti Bursa*, Yem Yayın, İstanbul 2000.
- Özkan, Süleyman, "Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Koleksiyonculuğu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX, S. 2, İzmir 2004, s. 65-86.
- Özkasım, Hale, Semra Ögel, "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi", *İtüdergisib, Sosyal Bilimler*, II, S. 1, İstanbul 2005, s. 96-102.
- Özönder, Hasan, "Konya'da Müzeciliğin Tarihçesi", *Müze*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1982, s. 11-16.
- Paksoy, İsmail Günay, "Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti'nin Kültür Mirası Politikası Üzerine Düşünceler", *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu*, 17-18 Aralık 1992, İstanbul 1993, s. 201-223.
- Poyraz, Mustafa, *Müzelerde Isı, Işık, Nem*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana 2008.
- Shaw, Wendy M. K, *Osmanlı Müzeciliği*, (Çev. Esin Soğançılar), İletişim Yayınları, İstanbul 2004..

- Şinasi, Abdülhak, "Bizde Müzeciliğin Başlangıçları", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. II, Ankara 1933, s. 132-137.
- Şinasi, Abdülhak, "Müzelerimiz ve Hamdi Bey", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. III, Ankara 1934, s. 111-115.
- Uçankuş, Hasan, "Türkiye'de Bölge Müzeleri'nin Kuruluşu Üstüne Bir Deneme", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, TTK Basımevi Ankara 1973, s. 997-1020.
- Yalman, Bedri, *Bursa*, İstanbul 1977.
- Yücel, Erdem, "Yarım Asır İçinde Müzecilik ve Arkeoloji Çalışmaları", *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 11, İstanbul 1973, s. 61-65.

EKLER

Fotograf 1: 1899 Tarihli Konya Âsâr-ı Atfka Müzesi Kitabesi

Fotograf 2: 1924 Yılında Yapılan Ek Binaya Ait Kitabe (2009)

Fotograf 3: 1899 ve 1924 Yıllarındaki Bölüm Halinde Yapılan Müze Binasının Dış Cephesinden Görünüm. (2009)

Fotograf 4: Âsâr-ı Atîka Müzesi, Giriş Cephesi Genel Görünüm.(2009)

